

Remissvar angående SOU 2021:65 Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur

Sveriges unga akademi (SUA) har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på rubricerad remiss. Akademien lämnar här sina synpunkter på betänkandets förslag (hädanefter kallad *utredningen*).

Avancerad forskningsinfrastruktur blir en allt viktigare förutsättning för att bedriva framstående forskning inom flera ämnesområden i Sverige. Landskapet för svensk forskningsinfrastruktur är komplext, med en mångfald av aktörer, finansiärer och finansieringskällor, vilket gör att behovet av samordning samt ansvars- och rollfördelning är stort. Dagens struktur för samordning, planering och finansiering av avancerad forskningsinfrastruktur behöver utvecklas för att kunna ta om hand forskningens långsiktiga och strategiska behov. Uppdraget för utredningen har varit att ge förslag på hur organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur kan stärkas.

Utredningen lämnar tyvärr flera stora frågor obesvarade. Behovet av en samlad, långsiktig planering av storskalig forskningsinfrastruktur identifieras på ett bra sätt, men det saknas konkreta förslag på hur dessa behov ska mötas. Bland annat adresseras inte kärnfrågan om det långsiktiga finansieringsansvaret för lärosätenas avancerade forskningsmiljöer på ett tillfredsställande sätt.

Ett ytterligare problem med utredningen är att den inte behandlar internationell infrastruktur. Detta förklaras av att det inte ingick i utredningens direktiv, men utgör inte desto mindre en allvarlig brist i utredningen. Internationell och nationell forskningsinfrastruktur är ofta nära sammankopplade, både utifrån ett forskningsperspektiv, samt i frågor som berör finansiering och prioritering. Det gör att bedömningar av förslag rörande nationell infrastruktur svårligen kan göras utan att samtidigt ta hänsyn till konsekvenserna för Sveriges deltagande i internationella infrastrukturprojekt.

Sveriges unga akademis utgångspunkt för detta remissvar är att forskningens behov ska vara vägledande i finansiering och prioritering av nya och befintliga forskningsinfrastrukturer, samt att det ska finnas en långsiktighet i satsningar och styrning. En bärande princip måste vara att satsningar på forskningsinfrastruktur bygger på vetenskapligt motiverade behov.

Sveriges unga akademi utvecklar nedan sina synpunkter på valda delar av utredningens förslag.

8.1.1 Utredningens utgångspunkter för styrning och prioritering av forskningsinfrastruktur

Utredningen gör bedömningen att systemet för styrning och prioritering av nationell forskningsinfrastruktur bör utvecklas och förnyas. Den politiska styrningen bör utvecklas för att utgöra ett tydligare verktyg i en utvecklad styrning och prioritering av den nationella

forskningsinfrastrukturen på alla nivåer. Riksdagens och regeringens styrning bör utformas så att den skapar långsiktighet och tydlighet för myndigheter och övriga aktörer.

Sveriges unga akademi delar utredningens bedömning att styrning av forskningsinfrastruktur på ett bättre sätt måste möta de behov av tydlighet och långsiktighet som finns, både vad gäller planering och finansiering. Emellertid är vi mycket tveksamma till skrivningen *att den politiska styrningen bör utvecklas för att utgöra ett tydligare verktyg i en utvecklad styrning och prioritering av den nationella forskningsinfrastrukturen*. Vi vill här starkt betona att det måste vara **forskningens** behov som är vägledande i styrning och prioritering av forskningsinfrastruktur på alla nivåer.

8.1.2 Behov att utveckla den politiska styrningen

Utredningen gör bedömningen att den politiska styrningen bör syfta till att säkerställa behovet av tydlighet och långsiktighet. Riksdagen och regeringen bör fokusera på den långsiktiga inriktningen, sätta eventuella mål samt besluta om resurser, och i övrigt fokusera på att följa upp verksamheten och besluten. Utredningen anser att den forskningspolitiska propositionen bör utgöra grunden för denna utveckling samt att regeringen bör bredda deltagandet i forskningsberedningen till att omfatta de politiska partierna.

Sveriges unga akademi delar bedömningen att det finns ett behov av ökad tydlighet och långsiktighet i styrningen av forskningsinfrastruktur. Den forskningspolitiska propositionen kan vara ett bra verktyg för att förankra politikens långsiktiga, strategiska inriktning och här skulle forskningsberedningen kunna spela en större roll. **Däremot avstyrker Sveriges unga akademi förslaget om att bredda deltagandet i forskningsberedningen till att omfatta de politiska partierna.** Vi ser en uppenbar risk att det kan komma att flytta fokus från forskningens behov och att dessa istället underordnas andra politiska mål, som t.ex. att stödja en region, del av näringslivet eller liknande. Utgångspunkten måste, återigen, vara forskningens behov och Sveriges unga akademi anser att dessa bäst kan bedömas av forskare, där forskningen sker. Därför bör forskningsberedningen även fortsättningsvis bestå av företrädare för forskarsamhället.

Utredningen gör också bedömningen att riksdag och regering i övrigt bör fokusera på att följa upp verksamheten och de fattade besluten. Vi anser att uppföljning kan fylla ett viktigt syfte för att säkerställa kvalitet och för att följa upp utfall. Men vi vill i sammanhanget betona att eventuell uppföljning och utvärdering måste ha ett tydligt syfte och genomföras med omsorg för verksamhet och forskare så att inte onödigt merarbete genereras.

8.2.2 Utveckling av den finansiella styrningen inom ramen för befintligt övergripande regelverk (bedömningar)

Angående rapporteringskrav

Utredningen anser att regeringen bör överväga att besluta om ett särskilt rapporteringskrav avseende forskningsinfrastrukturens olika kostnader riktat till de myndigheter som ansvarar för forskningsinfrastruktur.

Sveriges unga akademi menar att en mer fullständig insamling av forskningsinfrastrukturens kostnader kan vara motiverad om det krävs för att utveckla analyser, styrning och prioriteringar av forskningsinfrastruktur. En tydligare redovisning av kostnader och hur dessa fördelas på olika kostnadsbärare skulle också kunna bidra till att synliggöra behov av mer långsiktiga investeringsansvar. Om ett utökat återrapporteringskrav införs, vill vi dock återigen betona vikten av att ett sådant genomförs med stor omsorg för att säkerställa relevans och minimera eventuellt merarbete för verksamhet och forskare.

Angående möjlighet att använda myndighetskapital för att finansiera anskaffningen av forskningsinfrastruktur, ta ut avgifter, samt forskningsinfrastruktur som samhällsinvestering

Utredningen lämnar ett antal förslag för att utveckla den finansiella styrningen av forskningsinfrastruktur. Utredningen anser att det undantag som lärosätena har avseende finansiering av anskaffningen av forskningsinfrastruktur bör utökas så att lärosätena får finansiera anskaffningen av forskningsinfrastruktur med det myndighetskapital som härrör från anslag för forskning. Vidare föreslår utredningen att lärosätena får ta ut avgifter för att tillhandahålla nationella forskningsinfrastrukturer upp till full kostnadstäckning. Slutligen anser utredningen också att ny omfattande forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse ska betraktas som en samhällsinvestering, och ska i så fall redovisas i en investeringsplan som presenteras för riksdagen i budgetpropositionen.

Sveriges unga akademi menar att det är positivt om finansiering kan underlättas genom att lärosätena kan använda delar av sparade ekonomiska resurser i form av myndighetskapital till investeringar i forskningsinfrastruktur. Vi menar också att det är rimligt att universitet och högskolor får rätt att ta ut avgifter för att tillhandahålla nationella forskningsinfrastrukturer.

I sammanhanget är det dock värt att poängtera att förslagen inte löser behovet av ett långsiktigt finansieringsansvar för nationell forskningsinfrastruktur. Det är viktigt att de förslag för finansiell styrning som utredningen föreslår (myndighetskapital, avgifter och samhällsinvesteringar) inte ses som en ersättning för de långsiktiga finansieringslösningar för forskningsinfrastruktur som behöver komma på plats snarast.

8.3.1 Reglera inte men utveckla styrningen

Utredningen föreslår att regeringen utvecklar sin styrning av myndigheterna gällande samverkan om forskningsinfrastruktur. Det behöver finnas en mer aktiv dialog med myndigheterna och uppföljning av frivillig samverkan om forskningsinfrastruktur så att regeringen kan skapa förutsättningarna för stärkt samverkan.

Sveriges unga akademi ställer sig tveksam till förslaget. Vi menar att utgångspunkten att stödja lärosätenas förmåga till samverkan är god, men att förslaget är alltför otydligt formulerat för att kunna bedöma konsekvenserna. Vi menar att det finns en reell risk att denna otydlighet leder till *ökad* politisk styrning och att forskarsamhällets oberoende inte kan säkerställas.

Vi instämmer med utredningens bedömning att organisationen av forskningsinfrastrukturer vid lärosätena inte bör regleras särskilt. Däremot tror vi inte att en modell som bygger på frivillighet effektivt kommer att stärka samverkan. Universitet och högskolor är inte organiserade att prioritera nationella intressen och det kan därför lätt uppstå målkonflikter

bland aktörerna. Vi anser istället att Vetenskapsrådet bör kunna få ett utökat uppdrag att stärka det strategiska samarbetet (se nedan).

8.3.2 Skapa förutsättningarna för stärkt samverkan på nationell nivå

Utredningen föreslår att regeringen uppdrar åt lämplig myndighet att stödja lärosätena i deras samverkansarbete om forskningsinfrastruktur, t.ex. juridisk och förvaltningsmässig rådgivning, forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte, samt utveckling av gemensamma riktlinjer kring roller och ansvarsfördelning för olika samverkansmodeller för nationella forskningsinfrastrukturer.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget. Vi anser att det är helt nödvändigt att lärosätenas förmåga till samverkan kring nationell infrastruktur stöds och utvecklas på ett adekvat sätt. Vi anser att Vetenskapsrådet, som idag har ett ansvar att finansiera och långsiktigt planera tillgången till forskningsinfrastruktur bör kunna få ett utökat uppdrag att stärka det strategiska samarbetet mellan lärosätena kring nationell forskningsinfrastruktur.

8.4.1 Ändringar i förordningen om MAX IV-laboratoriet och

8.4.2 Ändringar i förordningen om SciLifeLab

Utredningen föreslår ändringar i lydelse i förordning (1994:946) om den nationella forskningsanläggningen MAX IV-laboratoriet i Lund, samt i förordning (2013:118) om SciLifeLab. Syftet är bland annat att tydliggöra Lunds universitets nationella ansvar för verksamheten vid MAX IV samt att förtydliga roll- och ansvarsfördelningen mellan regeringen och Kungl. Tekniska högskolans styrelse för verksamheten som bedrivs inom SciLifeLab.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslagen. Sveriges unga akademi är positiv till förslagens ansats, att förtydliga ansvar och rollfördelning för de ansvariga lärosätena (Lund respektive KTH), men menar att utredningen lämnar mycket övrigt att önska i fråga om det långsiktiga ansvaret för dessa (och andra) avancerade forskningsmiljöer. Syftet med utredningens förslag är att förtydliga ansvar och rollfördelning, men själva kärnfrågan om den långsiktiga finansieringen av forskningsmiljöerna lämnas oberörd.

I den nuvarande skrivningen av förordningen rörande MAX IV framgår det enbart i rubriken att laboratoriet är nationellt. Utredningens förslag, att även i förordningens bestämmelser förtydliga att Lunds universitet har ett nationellt ansvar för MAX IV-laboratoriet, kan enligt vår mening ha ett viktigt signalvärde. Likaledes menar vi att en ökad tydlighet beträffande roll- och ansvarsfördelning i förordningen rörande SciLifeLab är av godo och Sveriges unga akademi är därför positiv till förslagen.

8.5.1 En nationell organisation för digitala infrastrukturer

Utredningen föreslår att digitala infrastrukturer som understödjer forskning bör samlas i en myndighet och att de rättsliga förutsättningarna för myndighetens uppgifter reds ut inför att mer konkreta förslag om organisation tas fram.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget. Det finns idag ingen enskild aktör med ansvar för samordning av digitala infrastrukturer för forskning och det saknas en sammanhängande strategi för att tillgodose forskningens behov av e-infrastruktur. Utredningens förslag bygger till stor del på Vetenskapsrådet och SUHF:s förslag i rapporten *Inriktningsförslag för organisering av svensk e-infrastruktur för forskning* och är, i motsats

till utredningens förslag om en myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse (se 8.6), väl utvecklat. I rapporten konstaterar man bland annat att det är angeläget att skapa förutsättningar för Sverige att utveckla en e-infrastruktur för forskning som möter framtidens behov, tar till vara på de möjligheter Sverige har som forskningsnation och medverkar till att göra forskningsdata öppet tillgänglig. Vi instämmer i det, samt i utredningens bedömning att det kan finnas många organisatoriska fördelar och samordningsvinster att göra genom att samla likartad digital infrastruktur i en myndighet för e-infrastruktur och är därför positiva till förslaget. Gällande utredningens förslag om myndighetens eventuella förvaltning av tillgängliggörande av forskningsdata, vill vi i sammanhanget påpeka att det är forskarna själva som är bäst lämpade att bedöma vilka data som kan vara av nytta för andra och som bör göras tillgängliga.

8.6 En framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse

Utredningen föreslår att regeringen prövar frågan att ge en ny myndighet huvudansvaret för finansiering av forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse samt ger denna myndighet vissa andra centrala uppgifter rörande forskningsinfrastruktur. Vidare föreslår utredningen att regeringen bör överväga att låta denna myndighet ansvara även för digitala infrastrukturer som understödjer forskning.

Sveriges unga akademi ställer sig tveksam till förslaget. Forskningsinfrastruktur är ett mycket brett och svårdefinierat begrepp som kan inbegripa allt från bibliotek till forskningsanläggningar och kan bestå av en forskningsresurs likväl som ett fysiskt mätverktyg. Eftersom forskningsinfrastruktur är ett så brett fenomen, är det inte uppenbart vad man vinner på att inordna viss forskningsinfrastruktur i en ny myndighet. Utredningen ger heller inga tydliga svar på detta, eller vilka forskningsinfrastrukturer som skulle omfattas.

Vi menar att utgångspunkten måste vara att beslut rörande forskning och forskningsinfrastruktur ska hänga ihop. Satsningar på infrastruktur måste gå hand i hand med den forskning som bedrivs, vilket också betonas i utredningen. Vi ser en uppenbar risk att en ny myndighet som enbart samlar forskningsinfrastruktur riskerar att få motsatt effekt. Den koppling mellan forskningsinfrastruktur och forskningsfinansiering som finns idag, exempelvis genom Vetenskapsrådets väl utarbetade processer, riskerar att försvagas om ansvaret frikopplas från varandra i separata myndigheter. I förlängningen riskerar det också leda till att det stöd och förtroende som finansieringsprocesserna har i forskarsamhället urholkas. SUA anser att de beslut som säkerställer att forskning och infrastruktur går hand i hand bäst fattas av forskare, där forskningen sker. Att flytta besluten längre från forskarna, som förstår och som är engagerade i verksamheten, menar vi vore ett misstag.

Vi ser också en risk att ytterligare en myndighet med ansvar för forskningsinfrastruktur riskerar skapa mer otydlighet kring organisation och styrning av infrastruktur. Vi menar att en alternativ väg skulle kunna vara att undersöka möjligheterna att vidareutveckla uppdrag och ansvar inom befintliga myndigheter och strukturer. Vetenskapsrådet har idag ett särskilt ansvar att stödja och fördela medel till nationella och internationella forskningsinfrastrukturer och därtill väl utarbetade och etablerade processer för att identifiera prioriterade forskningsprojekt. Det är en process som fungerar mycket väl och har stort förtroende i forskarsamhället. Möjligheten att låta Vetenskapsrådet ansvara för

Samordningen av den nationella infrastrukturen bör beaktas ytterligare. Vi ser stora fördelar med att beslut om forskningsinfrastruktur och forskningsprojekt fattas inom samma organisation för att därmed säkerställa kopplingen till forskningens behov. För att värna oberoende beslutsprocesser stödjer vi Vetenskapsrådets nuvarande beslutsstrukturer där beslut om infrastruktur och projektbidrag sker i separata grupperingar.

Sammantaget kan vi konstatera att förslaget behöver utredas betydligt mer, samt konkretiseras, för att kunna ta ställning till dess konsekvenser. Det är till exempel inte tydligt vilka infrastrukturer som skulle omfattas av en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Förslaget lider också av att internationell forskningsinfrastruktur inte hanteras i sammanhanget. Det krävs ett omtag med ett betydligt bredare perspektiv, som även inkluderar internationell, konventionsbunden forskningsinfrastruktur.

8.7 Förändringar i Vetenskapsrådets samordningsansvar för forskningens infrastrukturer

Utredningen föreslår ändringar i lydelse i förordning (2009:975) med instruktion för Vetenskapsrådet, som avser skapa förutsättningarna för att Vetenskapsrådet ska kunna beakta ett vidgat perspektiv i myndighetens arbete med forskningsinfrastrukturer.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslaget. Vetenskapsrådet ska enligt utredningens förslag få ett nytt uppdrag med syfte att främja tillgången till forskningsinfrastruktur för att bemöta samhällsutmaningar. Sveriges unga akademi är positiva till förslaget men vill poängtera vikten av att kvalitet och forskningens behov måste vara fortsatt vägledande. Ett utvidgat uppdrag får inte ske på bekostnad av vetenskaplig kvalitet, eller att forskningens behov nedprioriteras.

Vidare lämnas förslag gällande ledamöterna i Rådet för forskningens infrastrukturer (RFI), om att åtminstone en ledamot ska representera näringslivet och en vårdsektorn. Sveriges unga akademi anser att det är bra med en vidgad representation i RFI och att det stärker rådets arbete och relevans. Det är emellertid viktigt att alla ledamöter i rådet har höga vetenskapliga meriter för att på ett bra sätt kunna representera forskningsbehovet.

8.8.1 Vinnovas långsiktiga arbete med forskningsinfrastrukturer och

8.8.2 Tillgängliggör genom ökad synlighet

Utredningen föreslår ändringar i förordning (2009:1101) med instruktion för Vinnova som avser tydliggöra Vinnovas mandat att själv aktivt bidra till näringslivets medverkan i uppbyggnad och användning av forskningsinfrastrukturer. Utredningen föreslår också att regeringen ger Vinnova i uppdrag att, i samverkan med lärosätena och Vetenskapsrådet, ta fram en samlad plats där myndigheterna på frivillig basis kan synliggöra relevant information om tillgängliga forskningsinfrastrukturer.

Sveriges unga akademi tillstyrker förslagen. Vi delar utredningens bedömning att det är rimligt att myndigheter som har verksamhet rörande forskningsinfrastruktur, finansierade av offentliga medel, aktivt arbetar med att tillgängliggöra denna.

Fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg

9.4 Samlade bedömningar och förslag

Utredningen presenterar tre alternativ för fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg för svenska forskare. Utredningen gör bedömningen att de två första alternativen (i) hyra plats på andra länders isbrytare och (ii) hyra av isbrytare, skulle innebära negativa konsekvenser för svensk polarforskning och en ambitionssänkning jämfört med dagens läge. Det tredje alternativet (iii) nykonstruktion, skulle innebära en avsevärd ambitionsökning avseende polarforskning och Sverige som polarforskningsnation då finansieringsbehovet ökar.

Sveriges unga akademi tar inte ställning i frågan, men konstaterar att vi delar utredningens bedömning att de forskningsmässiga aspekterna bör vara utgångspunkten vid valet av hur svenska forskare ska säkras tillgång till framtida forskningsisbrytare. Svensk polarforskning är stark och befinner sig i framkant. Sammantaget är det tydligt att tillgången till en isbrytare av Odens storlek är en nödvändighet för att upprätthålla svensk polarforskning. Möjligheter till ett utvidgat nordiskt samarbete bör utredas ytterligare.